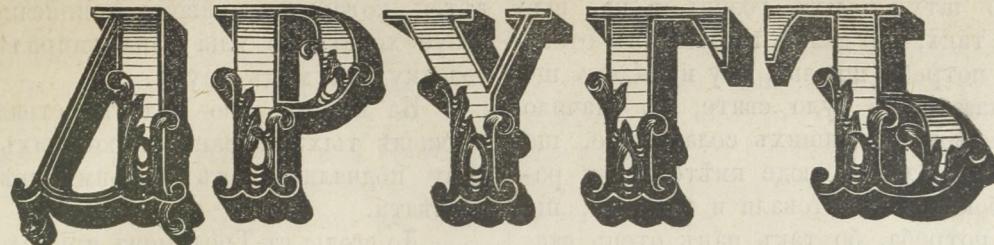

Выходитъ 1 и 15.
каждого мѣсяца.

ПРЕДПЛАТА:

на годъ . 4 зр.
на пѣвъ г. 2 зр.
на кварталъ 1 зр.

Редакція и адміністрація улиця
Краковска ч. 19.
Неопечатаній ре-
кламації прий-
маються на поштѣ
безплатно, и у-
взглядняются
лишь до 14 днів.

ПІСЬМО ЛІТЕРАТУРНЕ.

ДЕНІЙСТЬ.

Повѣсть Михайла Вагилевича.

(Продовж. зъ Ч. 15.)

VIII. Оповѣсть о. Стефана.

Чоловѣкъ уже не вчораший, бо уже въ роцѣ 181* стоить имя мое записано въ liber natorum Tomus tertius села Ст* Жолковскаго округа. Зъ першихъ лѣтъ моего дитинства не много мнѣ загадокъ зѣстало, тоже розпочну мое оповѣданье отъ часу, колимъ зачавъ ходити до школы.

Було то еще въ тыхъ блаженныихъ часахъ, коли о тѣмъ страшномъ заведенію, что то его радою школьнью называють, нѣкому анѣ снилося а гегемонію надъ всѣми учеными и учащимиися индівідуами держала всесвѣтлѣйша консисторія, котора въ великой своей христіянській любови дуже поблажала рускому міру въ дѣлахъ просвѣщенія. Не хочу черезъ тое сказать, щобы нашой консисторії просвѣта народа цѣлкомъ на сердци не лежала, борони Боже! дѣлала що могла и що було въ еи силѣ, а що немногими средствами розпоряжалася то не еи вина, только тыхъ, который ей нѣ словомъ нѣ дѣломъ не приходили въ помочь. Единою пружиною, яку консисторія могла ужити було вліяніе на завѣдателей деканатовъ и на мѣстцевыхъ душпаstryрей; но саме вліяніе такъ тогды якъ и теперь есть дуже часто словомъ безъ отгомона, безъ матеріальни, намацальнї пружини, значитъ только, что горохъ о стѣну. А комужъ тогды приишлобы на гадку подати руку до онаго чоловѣколюбного дѣла, якимъ есть просвѣщеніе народа? Можетъ правительство? Оно було завсегда однаке. Где ходитъ отляти арматы якогось нового систему, тамъ идуть міліоны; а где ходитъ о то, щобъ подати руку правдиво потребнымъ, тамъ нема фондовъ. А мой Боже! нѣбы то держава смертоносного орудія уже достаткомъ не має, а одна третя часть тои сумы, колько то ихъ рокъ рочно марнують на будовы касарней и подобныхъ заведеній, которыхъ пожитокъ можна бы зредуковать до дѣры въ мостѣ — одна

третя часть выстарчилабы щобы въ кождомъ селѣ выставити порядну школу.

Може дѣдичъ старався о просвѣту? А тому то було въ головѣ! Дѣдичъ въ тыхъ часахъ закрававъ дуже на бразилійскаго плянтатора, а вѣдома рѣчь, що такіи плянтаторы волять чоловѣка на півъ дикого нѣжъ просвѣщеного. Затѣмъ, цѣлое дѣло просвѣты опиралося на священику а той, сли хотѣвъ и умѣвъ отповѣсти своему званію, то заслужився только въ очехъ своеї совѣсти, а не хотѣвъ або не умѣвъ або господарка не позволяла ему заниматися такими небылицями — но тоично; предсѣнь нѣкому анѣ снилося потягати его до отвѣчальности за тое.

Такъ то було за моихъ часобъ. Зле було то правда, а однакъ, хто знае чи не лучше, якъ теперъ. Теперъ взялися люде серіозно за дѣло просвѣты а въ Радѣ школьнїй завалили цѣлій поліції экспибитами, где чорно на бѣломъ стоить, о сколько отъ часу существованья тои „Almae Matris“ поступила просвѣта въ христіянському мірѣ. О тая Alma Mater обѣцілабы дуже велики корысти для нашего народа, еслибы старалася не минати своей цѣлі и не надуваживати власти, еслибы залишила баламутити маленькій родъ людзкій такими небылицами якъ мапа Польщи w dawnych granicach, якъ исторія Польщи съ Piastem Kołodziejem, до котрого приходять ангелы въ гостину и послаництвомъ Polski на роїнкосу въ первомъ плянѣ. А въ прочемъ, если только говорятъ и пишутъ о важности учительскаго званья, задлячого запихають посады недокумами и эмігрантами и индівідуами всякого рода, котрій умѣютъ все, кроме учити, котрій о педагогицѣ мають таке понять, якъ слѣпый о барвахъ.

Ой такої лучше було давнѣйше! Где въ якомъ селѣ знайшовся добрый душпаstryрь, що понявъ свое званье, умѣвъ якось такъ красно до громады промовити, якось такъ захотити, що и школку поставили и учителя згодили и навѣть дѣтей до школы посылали.

У насъ въ Ст* не могла громада здобутися на школу, бо село невеличке и бѣдне, но чому жъ штудерна голова на порадитъ! А громада скла-

даеся зъ много штудерныхъ головъ, а що выдумае, то вже такъ, що далѣй годѣ. Панъ отецъ сказали: намъ потреба школы; а у насъ якъ що панъ отецъ сказали, то було святе, то значило навѣть болѣше, якъ по иншихъ селахъ тое, що арендаръ скаже. Зачали люде кмѣтовати и радиti межи собою и выкмѣтовали и урадили, що школы такой потреба, бо такъ панъ отецъ сказали, только нема зъ бѣки грошей взяти, щобы школу поставити. Ходили до пана, щобы давъ матерѧлу и причинився до такъ чоловѣколюбнои цѣли; но панови то байдуже, еще ихъ высмѣяvъ и назавъ хамами котримъ захочуеся самі не знаютъ чого. Не було рады и туй туй що великий пляны не упали. А бувъ у насъ войтъ, така мудра голова, якой другои пошукати; той наважився запровадити въ нашомъ селѣ школу и такой удалася ему штука. Бувъ у насъ Трофимъ ткачъ, выслуженый воякъ, щото перебувъ цѣлу кампаню за наполеонъскихъ воинъ, а теперъ живъ собѣ тихо и смирно, — отдавався своему ремеслу а въ недѣлю читавъ въ церквѣ апостола и „Вѣрую“, выводячи всѣми голосами, ажъ церковь ходила. Бувъ то чоловѣкъ бувалый, здйшовъ якій кусень свѣта а въ войску дослужився высокой чести, бо збставъ ажъ капралемъ, що ему не малой додавало поваги у нашихъ людей въ селѣ. Научився бесѣдовати по нѣмецки, умѣвъ трохи читати и зневася підписати; а такіи вѣдомости якъ на бувшого вояка уже достаточнї, щобы мати высоке понятъ о собѣ и кормити претенсію до поважання у другихъ. До того то корифея удалися нашъ панъ вйтъ о пораду.

Одна мудра голова уже много може, а где двѣ такихъ зайдеся, то певне выкмѣтуютъ щось такого, о чѣмъ звѣчайнымъ людемъ и не снилося. Така нарада не осталася безъ послѣдствій, бо просто отъ Трофима пойшли панъ вйтъ до священника. Люде уже мѣркували, що зъ того щось буде и дойстно заразъ слѣдуюшой недѣлѣ по проповѣдіи заповѣли намъ панъ отецъ, що дяковати заходамъ пана вйтата буде и у насъ школа и що панъ капраль Трофимъ принялъ на себе обовязанности учителя; а понеже у насъ нема будынку школьнаго анѣ грошей, за котрій можнабы такій будынокъ выставити, то панъ Трофимъ отступають охотно свою хату. Потомъ говорили панъ отецъ щось довго о потребѣ и полезности такого заведенія, дальше выводили, що нѣхто за дармо учити не скоче и не може, упоминали господарей, щобы не оказалися скупыми, бо то ихъ дѣточкамъ выйде на корысть; звертали такожъ бесѣду и до пана Трофима, щобы за высокими вымогами не спинявъ разъ предпринятого дѣла, въ кѣнци розложили якусь карту и перечитали для вѣдомости всѣхъ разомъ и кождого зъ особна имена тыхъ

дѣтей, которыхъ правомъ приписаныи вѣкъ обвязуе ходити до улія пана капрала Трофима по солодку якъ мѣдь науку.

На велику мою радость стояло и мое имя въ числѣ тихъ избранныхъ, которыхъ темноту духову подняли панъ Трофимъ свѣтломъ науки розвѣяти.

До згоды съ Трофимомъ прійшло скоро. Панъ капраль оказалися тутъ чоловѣкомъ дуже умѣркованымъ и пристали на гарнець бвса и півъ чверти бульбы отъ числа и отворили свою хату музамъ.

Давно колись сказавъ Гипократесь: що не вылѣчиши ликомъ, то вылѣчиши огнемъ, а що не вылѣчиши огнемъ, то мечемъ. То мусить бути велика правда, бо тую фразу повторивъ за нимъ недавно оденъ зъ молодыхъ поэтовъ въ своей безсмертной драмѣ, которою забивъ аматоровъ и занудивъ на смерть нашу руску такъ толерантну, такъ терпливу публику. Но нашъ панъ ткачъ-учитель не знали бачу тихъ слобъ въ теорії, але умѣли ихъ такъ файнозастосувати до практики, що мы дѣти то небавомъ на нашихъ плечахъ почули. Хтожъ взяйтъ бы за зле то пану капралю: ихъ обовязкомъ було вылѣчити насъ зъ невѣжества. Педагогъ скаже, що найлѣпшимъ лѣкомъ на невѣжество есть наука. Наука — то такъ якъ кожда рѣчъ потребує принуки. А тая принука — о Господи! бувъ то довгій скоряній канчукъ, що то его панъ капраль съ собою еще зъ войска принесли, где нимъ додавали принуки коневи — бо треба знати, що служили при кѣнници. Ой лѣчили насъ тымъ канчукомъ, що ажъ паздере летѣло, а знали нимъ такъ складно орудовать — знать тои зручности набули въ войску. То щастье наше, що на цѣлу хату бувъ только оденъ букварь, и горе тому, котрого панъ Трофимъ заставили черпати зъ него премудrosti; той мавъ ся уже зъ лепска за себе и за прочихъ, бо насъ прочихъ, щобысъмо не дармовали, заставляли звѣчайно панъ ткачъ-учитель цѣвки сукати.

Такъ велося може рѣкъ. Не много мы тамъ у Трофима научилися, за то умѣли складно клубки звивати, що такожъ належало до надпорядочныхъ предметовъ, наслухалися небылицъ о его военныхъ подвигахъ, о краяхъ, где бувавъ, о народахъ, которыхъ видѣвъ — а видавъ той чоловѣкъ много, то и мавъ о чѣмъ розповѣдати. Мы любили дуже слухати тихъ его выкладовъ зъ географії, статистики и этнографії, бо тогды канчукъ, нашъ пострахъ, висѣвъ собѣ спокойно на кѣлку.

И такъ ходили мы собѣ до школы, довольний зъ нашого учителя и всѣхъ его принадлежностей за изъятіемъ канчука, до котрого анѣ дай Боже не мѣть чоловѣкъ навыкнути.

Поволи зачавъ въ громадѣ запаль до обра-
зованья молодого поколѣнья остигати. Оденъ и дру-
гій газда розмѣрковали собѣ, що школа то рѣчь
вправдѣ дуже добра, только не для бѣдныхъ
людей, а для пановъ, котрый не посылаютъ своихъ
дѣтей пасти гуси або худобу, и що въ лѣтѣ,
коли малый школляръ въ школѣ сидить и цѣвки
сукае или розказамъ Трофима прислухуяся, то
безъ него дома якъ безъ руки. Поволи почало
число слушателѣвъ пана ткача-учителя уменшати
ся, и мои небѣщикъ батько почали уже перебен-
дювати, що имъ мое школлярство уже надоѣло и
що коли старшій идутъ на роботу, то нема на
кого хату лишити.

Уже туй туй приходило мнѣ попрашатись
съ школьнью карieroю, но видко инакше долї
царіцї судили.

Булото где́сь на початку осени. Нашъ панъ
дѣдичъ выправлявъ двохъ сыновъ до середнихъ
шкôль до Бережанъ. Тото звичайно така у па-
новъ установа, що хухають на свои дѣти и если-
бы могли, тобы ихъ що найменше до пятнадця-
того року на рукахъ носили, щобы борони Боже
стопою не доткнулися землї. Нашъ панъ не ма-
що казати, не бувъ зъ такихъ и выходивъ зъ
того становища, що за великии выгоды въ ди-
тинныхъ лѣтахъ некорыстно вплывають на поз-
динѣшій вѣкъ. Але у пановъ decorum надъ все.
А ба якбы то выглядало, щобы паничій показа-
лися межи людей безъ локайчука — тобы не
годилось съ достоинствомъ родини. Локайчука
такого конче потреба, хотябы только на то, щобы
було на разу кому уха накрутити.

Панъ дѣдичъ розказали окоманови, щобы по-
шукавъ такого хлопця для его сыновъ. Панъ эко-
номъ мусѣли передати той розказъ гуменному,
а гуменный мусѣвъ порадитися карбового, а кар-
бовий того а той сего — конецъ концемъ выбѣръ
выпавъ на мене.

Не було рады. Навѣть непыталися батька
чи пристане, только велѣли вразъ зд мною ста-
витися до двора. Тутъ змѣрили мене панъ дѣдичъ
отъ нôгъ до головы якъ старшій ново звербовано-
ного рекрута и розказали прийти на другій день
рано и принести съ собою все, що въ дорогу
потреба.

Було тамъ дома плачу не мало. Плакали
мама небожка, плакали сестры и менѣ самому
маркотно було; но щожъ робити: воля паньска то
право. На другій день перебрали мене въ якусь
куртку, у котрои рукавы були на мене за ко-
роткіи, посадили побѣчъ фѣрмана и вразъ съ па-
ничами и паномъ окоманомъ повезли до Бережанъ.

Тутъ мои дѣтоньки проживавъ я несповна
сѣмъ лѣтъ и процвѣтавъ въ мудрости и благодати
у Бога и у добрихъ людей.

Паничевъ помѣстивъ окоманъ у одного ги-
мназіального учителя, котрый — дай ему Боже
царство — належавъ до людей, якихъ уже те-
перь рѣдко въ учительской каастѣ. Бувъ то собѣ
чоловѣкъ непоказный, тихій, въ дома жена рѣй
водила и пану професору якъ и всѣмъ домаш-
нимъ кôлки на головѣ тесала. О тая панѣ про-
фесорова, то була Геродъ-баба. Висока, висша
майже о голову отъ мужа — суха, костиста, съ
носомъ якъ зъюбокъ у буська. — А ще що: уро-
чилося ейности, що має slabій нерви и похопъ до
спазмовъ. А тіі спазмы! леда що, ого, уже панѣ
лежить на софѣ и стогне и зойкає, а панъ про-
фесоръ ходить по комнатѣ и руки ломить. То
була истинна кара Божа. Моя смиренна личність
якось отъ разу не припала ейности до смаку, за-
то панъ професоръ, що то въ всѣхъ точкахъ го-
дився съ поглядами достойної сопруги, въ той
одній точцѣ т. е. що до моїї особи оминувся
съ мнѣнiemъ своєї „дузеньки“. Такъ ю называвъ
зъ великої любови, хотябы скорше съ деркачомъ
ю прирѣвнати подабало. Онъ полюбивъ мя дуже,
бо то бувъ чоловѣкъ, котрый при всѣхъ своихъ
вадахъ и навычкахъ, якіи переймивъ отъ ейности,
мавъ золоте серце.

Онъ занявся моєю судьбою и ему завдячу-
щомъ вийшовъ на люде.

За его стараньемъ приняли мене до штубы,
а коли то не дуже сподобалося моимъ паничамъ —
ба и самому дѣдичу не могло помѣститися въ
головѣ, до чого простому хамови наука, тожъ на-
мѣривъ одобрati мене зъ мѣста и ужити въ дво-
рѣ до креденсу, то панъ професоръ взявъ мене
цѣлкомъ пôдь свою опѣку и щобы не зражати
собѣ паничиковъ, котримъ я отъ часу, коли ставъ
школьаремъ бувъ солью въ оку — помѣстивъ мя
на услугахъ у свого пріятеля гимназіального ка-
техета.

Най хто хоче говоритъ що на Езуитовъ, я
такой кажу, що и межи ними суть люде, въ
котрихъ груди бье людске серце. Мôй новий
опѣкунъ бувъ Езуитомъ, но такимъ, якихъ най-
бóльше дай намъ Боже.

Бувъ я у него несповна четыри роки и че-
резъ той часъ бувъ онъ моимъ добродѣмъ, и
батькомъ. Онъ учивъ мя навѣть по французки,
онъ старався о всѣ мої потребы, а коли намъ
прийшло розстатися, — бо его покликали до Тер-
нополя до конвенту — то менѣ такъ було мар-
котно, якимъ прощався съ рôднимъ батькомъ
и ему слезы закрутилися въ очехъ — плакавъ
той добрый чоловѣкъ, прощаючися зд мною.

(Дальше буде).

ПОТРЕБА Этнографично-статистичной работы ВЪ ГАЛИЧИНЪ.

(Конецъ.)

Народовці знаючи се и думки прочнои, не такъ „ученои“ галицкои интелигенці — познали бы були, что людемъ церковныхъ традицій нѣ-що было говорити павгадь про самостойність „простонародного“ языка, что имъ лишь было показати наглядно: *ось мы списали то, что народъ говоритъ* — тобы були мусѣли познати, что то тата мова, что й на Українѣ; что ще: праця надъ этиографіею булабы звязала молодіжъ изъ людомъ галицкимъ на только, что булабы ся вывчила народнои мовы и знаючи потребы люду, стала бы була проводиремъ люду, то й не завадила бы була вражда галицкои интелигенції зацлѣнѣльыхъ гадокъ до українскої „хлопоманії“. А то бо приймила ся у галицкои молодежі 60-хъ роковъ только форма українізму — Шевченківъ лиризмъ, что его ще зъ бѣльшою субъективностю занѣсть въ Галичину Конискій — тай на лиризмъ стало. Галицка „українска“ партія поняла народовство локально, бо вся еи думка звернена була на туто чисть Малої Руси, что въ Россії, тай то не ознакомила ся она добре изъ еи житіемъ: тому плаває галицка народна література надъ Галичиною, недоходя України.

Просто изъ Шевченка не можна вынести того, якъ живе людъ въ Галичинѣ — а ще й ось що. Абы познати народъ, треба знати усе, что онъ говоритъ и думае про себе; бо звѣстно, что лиричній творы народного поета — далеко не то, что матеріалы его устной словесности. Одинъ и другій человѣкъ, хоть бы й якъ щирый, замѣтить зъ народного житя только того, что ему на серци, підхопитъ только туто сторону народной боли, котру онъ своимъ житіемъ чувъ и чуе — и пожалуєся за народъ; алежъ вже въ індівідуальности человѣка, что хоче своимъ окомъ дивитися на народне житье и свои думки прикладати до него, може бути неувага на не-одну сторону житя люду и его потребъ, и такъ списавши ажъ все токо, что склавъ самъ народъ и токо, что народъ самъ не може замѣтити — можна вывѣдатися, что его болить, чимъ и якъ ему помочи. Безъ студій надъ этиографіею въ Галичинѣ стояло й стоятиме дѣло народне — не на земли. Я не думаю дорѣкати нї низити тогдышню молоду народну партію. Она хотѣла доброго, але може й не винна була тому, что его не розумѣла — а я волю того, что пнеся, шукає за добромъ, якъ того, что вчепивши умершои вже давно въ свѣтѣ гадки, не поступить ще й теперъ нї трошечки далѣ. Що народна партія доброго хотѣла, и бѣльше думала, се бачимо изъ того, что вже 1868 р. дойшла она до того, что треба интелигенції зобратися уразъ и писати для люду *живою* мовою — и завязала „Просвѣту“. Той гадки вхопивши такожъ и Наумовичъ (что може одинъ найбѣльше ще думавъ изъ „тврди“

партії), зачавъ писати для люду „Руску Раду“ и „Науку“, а далѣ дойшовъ до тогожъ, что й „Просвѣта“ — давъ гадку завязанья тов. им. Качковскаго. Оба товариства мають собѣ за цѣль: *просвѣтити народъ*, изъ обохъ сторонъ пишутъ, розумѣяся въ той гадцѣ, що знаютъ що и якъ?

Алежъ не такъ то легко знати людъ. Боязнь люду передъ усѣма сурдутовыми и недовѣрчивості (бо й есть чого не вѣрити вже) довела его до того, що онъ скаже або подумає о найщирѣшомъ своїмъ приятелю: „та я чую, що ви говорите до мене по нашему, оттакъ, якби й я, тай ви то, видко, хочете по ширости але ци я знаю, яке у васъ сумлѣннѣ, що у васъ саме теперь на думцѣ?“ — то й не знати намъ, интелигенції, всего, чого треба людови. А якъ розговорится зъ нашимъ человѣкомъ добре (лишь такъ якъ приятель — а не якъ наставникъ), и покажеся ему таку щирость, що онъ єй мусить познати — то тогды онъ ажъ зачне говорити про свое гôрке житє: „тяжко, каже, жити въ селѣ — тай годъ.“ Але не скаже, чому именно, бо не має надѣї вийти зъ того: „та що зъ того, що я вамъ буду казати, коли вже вѣдай таке наше, що до вѣку бы намъ бѣдувати! Забувъ за насъ богъ — нїчо мы въ свѣтѣ не значимо; отъ якби ще нашъ сараку руснакъ не зновъ по свому говорити, то вже бы вѣдай лишь такъ гавкавъ якъ песъ — нїчо мы въ свѣтѣ не можемо!...“ Я беру и читаю ему записаній пѣсни. „Эй! а се що?“ „Та се я ѡдѣ людей списавъ — у книжки підѣ.“ „Ба ци правда?“ „А отъ ся книжка — такожъ спѣванка ѡдѣ людей“. „Ану-ко!“ Читаю я, читаю: „Эй брате ты мой, отсе, отсе — таки наше! — а на що оно таке друкується у книжкахъ?“ „Бо кажутъ паничніи и паны и попы, що не можна по нашему, по-простому писати книжки, та росказувати за усѧку мудрость въ свѣтѣ — то се треба имъ показати: а отъ люде якосъ говорятъ, то лишь ви собѣ покрутити языки та кричите, що не можна по хлопському; ану-ко вивчїтса — то буде вамъ можна. Се, бачите, пускає ся у свѣтѣ тому, абы онъ зновъ, що ви щось можете, тай ще, абы зновъ, якъ ви бѣдуете.“ „Ба ци богато вже такихъ книжокъ понадруковували?“ „Кажу вамъ, що село — то інчі спѣванки; а нашихъ людей богато: тутъ у насъ, підѣ Москалемъ, на Буковинѣ, на Венграхъ — всего 17 міліоновъ такихъ простихъ людей-мужиківъ, отъ якби й мой тато або ви — то богатожъ имъ вѣдай знати. Вже богато ѡдѣ людей посписували — але то ще нема й сотнои часті... Ану-ко доложѣть що й ви; прокажѣть якои, най не пропадає! Зъ того повышується въ школахъ паничній говорити по нашему, и понагадують собѣ й мужицкї дѣти, що въ школахъ (бо имъ забивають баки и путаютъ имъ языки, що потому имъ тяжко виломитися й говорити дотата щиро по нашему); зъ оттого, що тутъ записано, буде знати свѣтѣ — паны, якъ живуть наші люде и стане вѣдай ему якосъ гôрко дивитися на ихъ бѣду, то й стануть зновъ для людей писати по люцки, по-розумному, геть за все, що треба знати людемъ на свѣтѣ.

Але се будеся говорити якъ до людей, способомъ честнымъ, поважнымъ, — не крикомъ и сваркою.“ „Ну, такъ — то алѣ! доля бы вамъ пышна — а нась адѣть, якъ нась честують по церковахъ: „а вы пьяницї, а вы слякї-такї! абы вамъ ся худоба не плодила, абы вамъ родилися слопї та кривї дѣти, абы вамъ хлѣбъ саранча ззпла — а вімолю, абыстте погорпли“¹⁾). Ну, найбы скажавъ: люде добрї, отто я васъ хочу научити, отворити вамъ слѣпымъ очи, абы вы видѣли свѣтъ божій, та найбы вже росказавъ тоту мудрость, що въ свѣтѣ — а то бо нічо не скаже, лишь такъ якби бивъ въ пысокъ и пхавъ ніжъ у серце, та все дай та дай — ну тай не лѣпше-жъ намъ ити у коршму и заливати свою бѣду горѣвкою... Ось чому нашъ, сараку мужикъ пье“...

„Паничику мой любый, я виджу, що вы щирѣ, я виджу, що бы менѣ удѣлили серця — ну, найже я вамъ роскажу усе, що на серци намъ, бѣднимъ мужикамъ, може вы упомнетесь за нами темными“²⁾....

И якъ зачне менѣ и пѣсни проказувати, и усяке за себе и за село — то ажъ тогди видится, якъ раны завдає мужикови интелигенція руска, способомъ „легальнимъ“, освяченымъ звичаемъ — і сама того не бачить, якъ кровь ссе зъ бѣдного хлѣбороба. Ну — ніколижъ й въ голову не прииде роспитатися людей, що васъ болить, чого вамъ треба — то й не легко ще і теперъ переконати интелигенцію о еи непатріотизмѣ³⁾). И не дивножъ, бо интелигенція тата живе для себе, — а жила бы такъ ще довго, якби не взялося до этнографії въ Галичинѣ. А то бо бѣда, що патріоты гадають, що знаютъ народъ, і розумбеся такъ для него пишуть, якъ его знаютъ — алежъ ци разъ хотъ заглубятся они въ народне житїе, въ котрому только народної боли, що

1) Село Р... малый на Покутью въ горахъ; я говорю то, щомъ самъ чувъ ѿдь людей або видѣвъ: хто схоче, тому доведу до лица ще бѣльше. II.

2) Про се все нема ній въ „Словѣ“, ній навѣть у „Правдѣ“; кажеся, що народъ бѣдуе, але покажи, ѿдь кого найбѣльше. Звѣстно, що якъ таїе серце має интелигенція галицка до свого люду — то й не оборонити його ѿдь жидовъ, ляховъ, нѣмцівъ и т. д.

3) На попахъ, кажутъ, Русь стоїть — на ихъ патріотизмѣ. Сиджу я недавно тому (тогодь) у одного такого патріота въ мѣстѣ К., ажъ тутъ надходить жѣнка честна (бо я еї знаю); она лиши ще на порбѣ, ще й слова не сказала, а бінь вже: „а! ты служишъ у жидовъ?“... Конечно, не для него я се кажу, але для того, хто знає, яку честь ведутъ собѣ наші люди. Або надходить чоловѣкъ таки зъ нашого села (я сиджу — і два попы) і пустився цѣлювати ихъ въ руки. „А ты свине, а ты хаме, мудю! Такъ почитаешь свого отца духовнаго, такими руками берешся цѣлювати мене въ руки, такими засмароваными!“ Чоловѣкови ажъ слѣзы стали въ очехъ (а тутъ глянувъ на мене — соромъ): „Та егомость ласкавѣ, якъ ѿдь роботы — у мене не можуть бути такї панскї руки, якъ у васъ“... Я зновъ се не кажу для того, що не може собѣ помѣстити того въ головѣ, що хлонь его годуе, але я се кажу для тихъ, що мають хотъ трохи серця і понятія о достоинствѣ кожного чоловѣка...

я не находжу на все тото лѣку въ цѣлой галицкой літературѣ ній въ интелигенції.

Интелигенції приходиться (разъ тому, що не до того йї, по друге, що нашимъ людемъ при роботѣ у будень ніколи) знакомитися ізъ людомъ способомъ урядовимъ, офіціяльнимъ при святѣ і рожжихъ нагодахъ (отъ и. пр. якъ авторови „Образкѣвъ изъ Коломойщини“, що були печатанії у „Словѣ“), де людъ топить свою журу въ горбѣцѣ і де за входомъ сурдутового чоловѣка нѣмѣє всяка радость люду... Не дивножъ, що бѣти вноситъ интелигенція только о людѣ і его потребахъ, що бінь нероба, що пьяница нічого ему — только бука. Рѣчь ясна, що при такихъ понятіяхъ интелигенції о людѣ — мусить бути така народна галицка література, якъ до теперъ, значить, она, не вивѣдавши, що людъ думає, яка его нужда, плодить говорїнку про просвѣту въ видѣ предовихъ картаючихъ моральнихъ проповѣдей, якихъ багато і въ писаняхъ Наумовича. Що этнографична праця въ Галичинѣ сказала була і борще і лѣпше писати для люду — се бачимо ізъ літератури въ Россії — великої мало-руской. На Українѣ написали не богато книжокъ для народу, бо звѣстно, що тамъ у школахъ панскїї россійскїї языкъ, тамъ рôкъ-въ-рôкъ тисячі дѣтей не хѣснують только, якби могли, чуючи і читаючи все по-свою, по-украински, — але на Великорусії, де такї педагоги якъ Ушинський і Водовозовъ потрудилися надъ введеньемъ великоруского мужицкого елементу въ школи вже книжки, тамъ і література для старшихъ ізъ люду не така, якъ у насъ. Въ сїмъ може доконатися вже ізъ тихъ перекладобѣтъ на українську мову, котрїй видала „Просвѣта“ і для Галичини. Але й оригінальний малоруській брошурки для українського люду — не те, що галицкій, не-то для старшихъ, але й для дѣтей. Возьмемъ и. пр. „Повѣстки для дѣтей, Омеляна изъ Григорова“ — а „Дитицькії пісні, казки й загадки“; обѣ книжцѣ вийшли сего року. Та якій духъ ихъ? Читаючи кіевське виданье (майже все ізъ устної народної словесності) видится тобѣ, що ты десь ще маленька дитина мужицька, ніхто надъ тобою не старшує, только мама люба, ніякого тутъ панського духа: все йде до свободы-волї — а у галицкихъ „Повѣсткахъ“ пробивається сильно давна восточна церковність въ літературѣ. Народъ невидний — а все, що йде ізъ него въ школы, то робиться панами — інспекторами изъ золотими ковнірами і зъ позолоченими гудзиками“ (Нагорода пильности, стор. 1—12) або послами (Верховина, ст. 64—74) і такъ все гине для люду, якби й на то наукя була, аби лиши собѣ панувати. И то все говорится трохи тлїннимъ ізъ голоду і обдертимъ мужицкимъ дѣтемъ, ба навѣть ставится противъ мужицкихъ дѣтей — поповскій. Прочитати „Святий вечеръ“ (ст. 13—28) — то просто ажъ серце занѣмає. Видится тобѣ, що ты обдраный і голодний стоишъ на святій вечеръ коло одвѣрка і дивишъ ся, якъ въ освѣтленої поповськїї хатѣ заїдають собѣ рибу, а дѣти поповськї скочуть навколо деревця — а ты ажъ слинку пролыкаєшь, покрѣпивши душу хотъ

косточкою, та боишь ся доправитися, абы не выхопилося поповиченя и не моргнуло тебе чимъ по головѣ — и озираешь ся за мамовъ, абы утечи додому и на вѣки сковалася ѡдѣ того панства, на котре робятъ твоя мама й тато. Господи! сохрани люцкѣ дѣти ѡдѣ такого духа! Намѣсть того, абы все бѣльше будити серца до люду и йти въ літературѣ до того, абы зливати интелигенцію зъ народомъ, визати ей зъ нимъ — то вже дѣтемъ вливаеся въ серце ѿдѣ, маловажится людъ и его гѣрке житѣ такъ, якъ вже для него не було на земли мѣсця.. А сежь такъ и зъ літературою для старшихъ. Возьмѣтъ все токо, що выдано въ Россїи для люду по украински, чи найдеся тамъ хотѣ словице, що разилоби серце народа? — Тамъ не береся ніяка шляхта „гагольствовати“ въ книжкахъ, якъ у церкви проповѣдникъ, дивячись зъ висока на людъ — завдаючи болъ его серцю майже кождымъ словомъ — тамъ людъ самъ собѣ (роз. въ літературѣ такъ представено) лицемъ ідѣ лицю, доходитъ безъ помочи наставникѣвъ-крикуновъ; тамъ наука, що говорить сама за себе и своею моральною силою виже до себе людъ: така література для люду на Українѣ и Великоруси. Дѣло въ томъ що этнографична робота довела интелигенцію въ Россїи до аналізу мужицкою душой: то ѹ интелигенція зреєкается тамъ вся-кого панства — старшованья надъ людомъ, а пишучи й говорячи до него, такъ робитъ, якъ приятель, що має понятіе о чести, яка належится тому, хто годує усе панство: ось чому тамъ кождый освѣченый чоло-вѣкъ дѣйстно працює для люду, оденъ для великоруского, другій для малоруского, зреєкается й карьеры, абы лишь двигнути того нужденного роботника — мі-ліоны... Интелигенція чує тамъ усѣмъ серцемъ народне горе и певне, що его движне. А въ нась, щоби мали йти таковъ самовъ дорожовъ, то они говорили й гово-рятъ: „намъ досить знати, що нема ніякої аїї Малої аїї Великої Руси — а лиши одна Русь, оденъ літера-турний языкъ, одна література.“ Абы порозумѣти, що значить така говорѣнка, не завадитъ згадати за туто децентралізацію літературну, що сильно розвивається тепер въ цѣлой майже Европѣ: Нѣмеччинѣ, Франції, Англії, Іспанії, Італії; значитъ усюди стараются, абы наука не була доступна толькю для ученыхъ, але для усѣхъ масъ робучої силы — люду, значитъ, въ цѣлой Европѣ зачинаються множити літератури на не-літературныхъ упередъ языкахъ. Одти така ревностъ въ студіованью діялектоў и въ писанью на тихже діялектахъ. Справедливо замѣчають централізаторы языковъ, що на переказанье результатоў свѣтового образованья на великомъ множествѣ языковъ теряється богато часу й силъ умственно робучого товариства, котреby могло борще и яснѣше передказати все токо, що треба лю-демъ до ихъ доброго пробутку на земли.

Алежъ подумалибы, що языка, понятного о колко можь для бѣльши масы — не годна сотворити инте-лигенція, бо языкъ родится межи масою безъ еи вѣ-дома, а не склеюєся літератами (такъ якъ „книжный

галицкій“); интелигенція має просто обернутися до мовы тої масы, изъ котрои она (интелигенція) виходить... И тымъ языкомъ бѣльости, языкомъ люду, „хлоп-скимъ“ языкомъ писати за усе, бо до того тепер йде у свѣтѣ, абы науку передати всѣмъ людемъ на земли: виходить ѡдти, що интелигенція повинна посвятити всѣ свои душевні силы той робучої масѣ, изъ котрои ви-ходитъ и живе. И най бы она, интелигенція, не озира-лась нї-на що, а толькю посвятилась літературѣ на мовѣ своего люду, о людѣ и для люду и толькю пішла бы на помочь той масѣ, котра еї годує — то не бо-гатожъ она зробила для національнога двигненя, скоро потягне за собою цѣлу масу на толькю, абы змогла йти за поступомъ. Якъ такъ усюди попрацює надъ своїмъ людомъ интелигенція — то ажъ тогды зможе бути якесь „возсоединеніе“, якась общість літературна. Тепер уже въ цѣлой ученой Европѣ не має вартунку той воздушный патріотизмъ, межи іншими й любовь до літературного книжного языка и до літературы, до котрои можуть мати доступъ толькю ученї; тепер патріотизмъ — то любовь до голодного-обдертого же-брака-роботника: ему помочи, до него заговорити по-нятною ему мовою про всяку свѣтову мудрость, его двигнути матеріально й морально, значитъ его любити, значитъ бути патріотомъ. Ось де потреба этнографії, студій надъ діялектами — децентралізація языкової й літературної. А говорити за загальний книжний національний языкъ, толькю говорити и ѡдводити черезъ то увагу ѡдѣ людови мовы и люду и черезъ то не мати найменчої думки помочи братямъ — знач-читъ ити напротивъ поступу, напротивъ добра люц-кости. До чого доводитъ централізація языкова й лі-тературна — маємо прїмѣръ Францію, такъ ославлену изъ поступу, де на академичномъ, свѣтовомъ, славнѣмъ літературномъ языцѣ проповѣдувано революцію, виска-зано толькю здоровыхъ гадокъ для свѣтового поступу, а де маса робучихъ селянъ — одна зъ найменче учен-ыхъ въ Европѣ. Дѣло въ томъ, що той славный фран-цузкій языкъ непонятный для люду, бо якъ усъхает дерево, котрого недоходитъ изъ землї соки, такъ ро-бится мертвымъ языкъ, безъ працї надъ діялектами. Возьмѣтъ же тепер той „общерускій языкъ“, из-за котрого въ Галичинѣ толькю лиха. Звѣстно, що языкъ той, языкъ Пушкина, Лермонтова, Гоголя — всполь-ній толькю интелигенції въ Россїї⁴⁾), що нимъ знаютъ говорити й писати толькю ученї и урядники; літера-турный онъ на толькю, що въ недоступныхъ людемъ ученыхъ книжкахъ, газетахъ и диктаторскихъ указахъ, бо звѣстно, що ѡдѣ Гоголя стававъ давний літератур-ный панскій языкъ усе бѣльше великорускимъ „хлоп-скимъ“, такъ то въ Россїи має тепер толькю то змысль літературный, що пишеся або по „хлопско-му“ великорускому, або по „хлопскому“ малорус-

4) Тай то не конче. Въ сѣмъ можь доконатися, взявши то, що пишутъ ученї Великоросы — и Українцї.

му⁵). За тутору українську, хлопську мову й літературу знає Німеччина, Англія, Франція, Італія й Америка: і всюда любуються нею, бо въ нѣй, якъ въ зеркалѣ оббито думка свободна, що йде до демократизму, до дойстної рѣвности всѣхъ межи собою, до людкості; про самостойність мовы нашої, чи якъ єй звуть, малорускої говорили й Українцї, й Великоросси и Німцї и нынѣ вже знає се цѣлій ученый свѣтъ: одній толькож галицькї „общероссы“, изъ патріотизму не хотятъ о тѣмъ знати, бо звѣстю: слѣпому нѣчого й видѣти. Колиже вже тѣ люди не можуть собѣ помѣстити въ головѣ, що то живий языкъ, то найже бы хотіть мовчали та дыхали (та дурно бѣли хлѣбъ) — алежъ тата сумна доля галицької літератури выробила таку погорду мужицкої мовы, що якъ скоро Наумовичъ заговоривъ до люду по людки — заразъ була допись у „Словѣ“, аби туту мову чистити и вводити у виданья для люду галицької літературного языку, — а зновъ була обѣцянка, що зробиться систематично, а „Слово“ радуєся, смѣючись изъ хлономановъ, що люде наші вже берутся читати й поважне літературне „Слово“: то й Наумовичъ зачинає вже богато закидати не туди, що впередъ (про другихъ нѣ-що й казати). А все то йде до того, аби людемъ нашимъ обмерзити живий языкъ, а вести до мертвого, панського⁶). Якбы не то, що наші патріоти розносять неморальності языкову, літературну й инчу межи молодежь и людъ, тобы можь було „перейти надъ ними до порядку дневного“ — алежъ бо наставники розныхъ галицькихъ інститутовъ и літерати не дають молодежи свободно думати и убивають въ нѣй всяку живу гадку й чувство та обвертають єй одѣ тони уваги, яку могла мати молодежь безъ ихъ опѣки на свою родину й людъ. А галицька інтелигенція переконана, що въ інститутахъ нашихъ виховуються на патріотовъ — на хвалу Руси. Тому, хто знає, якій духъ вѣ въ тихъ інститутахъ, не диво, що одині уважаютъ тuto за верхъ „совершенства“ національного, якъ они будуть високими церковными й свѣцькими достойниками (роз. якъ можь у країшій одежбѣ, позолоченой и посрѣбленой, за князївъ толькож мовы, якбы ихъ поставити на предстолъ а то бѣ не хотѣли), а другій, нечувши въ тихъ

інститутахъ нічо про інчій патріотизмъ, покидають просто тутору мертвоту и стаються явными противниками народного дѣла, але хотіть явными⁷). Конечно, одѣ людей такихъ смѣшнобы було хотѣти, аби они взялися за этнографію, за выстудованье народної бесѣды й життя⁸) и за інакшу літературу для люду, то й найльше буде молодежи перейти надъ всѣми тими людьми до порядку дневного, такъ якъ то робилося въ цѣломъ. Каждый зъ насъ бачить, що галицька література (я не говорю о мертвѣй, бо єй вже нѣхто не годенъ воскресити) на толькож слаба, що въ нѣй нема й намеку на то, що дѣяється зъ людомъ въ Галичинѣ; кождый зъ

⁷⁾ Я чувъ не одѣного, що го звуть перекинчикомъ: „я люблю людъ себѣ, але не признаюся до такого патріотизму, якій проповѣдують попы“.

⁸⁾ Патріотъ, що тягне зъ громады на усяке, чого ему треба; що єсть собѣ премудро на обѣдь и на вечерю коли хлопъ ажь чорнѣє зъ голоду и крѣпить свою душу толькож чиромъ (значить, пушкою муки, заколоченою на водѣ) — конечно не пойме, що єсть мужицьку кровь. Аби выдерти одѣ мужика гроши — ось якъ робить. Умерли у одного бѣдного чоловѣка двѣ дитинцѣ его и самъ онъ лежавъ смертельно хорій. Посылає онъ брата свого до попа, аби згодився — а попъ каже ему: „я не маю съ тобової нічо; слабый-не слабый, я ему не піду ховати, доки онъ не прийде и не згодимося; щобы я йшовъ такъ! Приведѣть его!“ И слабого-пів-умерлого взяли по-підь обѣ силѣ и повели до попа на згоду (та то ще була люта зима!). А онъ славится патріотомъ и дивуєся, чому не зъ нимъ людъ?... Ще гіршій примѣри нечестиї підлости, якихъ допускаються на бѣднѣмъ людѣ патріоты, „двигателі Руїї“, що страшно й говорити. Конечно одѣ нихъ намъ не хотѣти, аби занялися познаньемъ люду — але они повинні хоть на толькож знати этнографію, аби людъ не мусѣвъ дивитися на ихъ доњинки (котрій самъ нічо й не винній) якъ на ляльки. Иду я недавно у Львовѣ и бачу селянъ: стоять передъ воськовою дамою, виставленою у фрізера.

— Эй, брате; богме боже, що така у нашого попа: и толькож волосся висадила на голову и така на лиці помалевана... до стотку — она... хло! ба котражъ краща?

— Але, я волїю отсю таки! бо ся хотіть не маємоци кинутися зъ мѣсяця — а та бо прижмурить очи, ба далѣ пускається называть людей пьяницями, таки газдѣвъ — ну, звычайне, якъ малфа!.. — Чи не за такими стоять галицькї рускї газеты, бо побоюються, що якъ бы женщинѣ розвивъ трохи розумъ въ головѣ — то она бы не дбала про свои дѣти, а „росправляла бы“ изъ мушинами, такъ якъ н. пр. у Россїї, на Українѣ. Ну! не знатижь, котра мати виховає лѣпшій дѣти: чи тата, що ніколи о нїчымъ не подумала (не кажу всѣ), а безчеститъ мужиковъ, чи тата „учена“ Українка, що чує усѣмъ серцемъ народне горе, що не соромбеся перебратися по мужицки (— то ще нічо, хотіть она на толькож вже по мужицки носитя, що не причепитъ нї нічого на голову, нї не нальпітъ бляншу на лицѣ—), занимається этнографією та видає українську орнаментику, значитъ, ходить по селахъ, по хатахъ мужицькихъ и перебирає на паперъ усѣ вишваньї малюнки народнї, або складає у Київѣ гроши на одержанье дѣтей кіевскихъ робітниковъ и сама учить ихъ. Нашимъ дамамъ якбы еказавъ, що на се йдуть навѣть жінки професорївъ уни-

⁵⁾ Тѣ, що репетують за загальнимъ, „общерускимъ“ языкомъ для Великої и Малої Руси, най заглянуть въ логику, що до понятія загальності треба, аби щось було всѣмъ одиницямъ.

⁶⁾ Конечно, менѣ въ головѣ толькож людъ, зъ его живою мовою, живимъ серцемъ и зъ людкими поглядами на свѣтъ божій — а не въ головѣ отті попутаній языки доњинокъ нашихъ патріотовъ. Хто читавъ що такого, що напише н. пр. галицька a la літератка — той знає єй языкъ. Ось що говорять про хлопськї языки попадянки. Нѣмъ я заговоривъ за одною, то она менѣ напередъ каже: „даруйте, що я зъ вами не зможу говорити такъ, якъ у книжкахъ (нѣбѣ у Словѣ и т. д.) бо я лиши гавкati умъ, значитъ, говорити, якъ музики“. Жаль ихъ, бо не они тому винній — а ихъ тати та другій патріоты.

нась бачитъ, що література для люду: або морально проповѣдническа, або шкодлива демократичному принципови нашого люду... А у всѣхъ галицкихъ писаньяхъ бачится недостатокъ въ языцѣ, представленью й содержжанью.⁹⁾ Се кождый уважный видить и мусить менѣ притакнути, що причина сему межи інчими — незнанье люду й его мовы... Одинъ виходъ изъ того, що наша ітелигенція такъ бдорвана бдь люду, що еї думка такъ далека бдь мужицкої думки; одинъ виходъ изъ тої бѣды, що людъ мре безъ науки и зъ голоду, а ітелигенція іде своїми дорогами: я бачу въ той увазѣ, яку повинна тепер акаемична молодбжъ звернути на людъ. Такъ дбєся тепер въ цѣлой Европѣ, такъ треба и намъ зробити, аби поставити народне дѣло, не якъ интересъ усякої шляхты — а якъ интересъ самого люду, его достоинства чоловѣчого и его выгôднѣшго життя на землї.

Ітелигенція молода повинна се побачити, що народъ нашъ гине, не лишаючи по собѣ й знаку життя: отъ толькo онъ змогъ на свѣтѣ, що тяжко робивъ на себе й па нашу и не нашу шляхту — а больше по нѣмъ нї слѣду... Нема по нѣмъ такої славы, якъ по благородныхъ наукою й маєткомъ. Іхъ згадують люде — а за бѣдного навѣть нїхто не знає, чи живъ онъ... А спасенієжъ по томъ боцѣ?... Но се не спасеніе приудити въ мілоновѣ роботнихъ рукъ іскру божу, розумъ, надъ котрий намъ богъ нїчо крашого не давъ.

Свѣтѣ, якъ подорожъ... Думка жene людей усе далъ до лѣпшого, хто не зможе пйти за нею, той гине, якъ товна роботниківъ, жебрацка громада, що хотѣла десь пйти у свѣтѣ далекій, аби покрѣпiti душу, та не має грошей заплатити на колії: нїхто не змилуєся

верситетскихъ и т. д. то бы просто смѣялися: „Чи вартъ того хлопъ?“ Такихъ „ученыхъ прогресистокъ“ Українокъ, про котрихъ Галичина боїться, що свои дѣти зле „выховають“, — богато... А у нась, аби одна записала хоть пѣсенью, не кажу и. пр., аби понизилася на толькo, щобъ и. пр. при святѣ учiti старшихъ дѣвчатъ читати и показувати роботу... Се бы було униженье галицкого патріотизму... Ну зъ богомъ же, коли патріоты нашї намѣсть закласти и. пр. інститутъ дѣвочій у Львовѣ, конче хотятъ церкви — але молодбжъ повинна бы напередъ добре надъ тымъ роздумати, аби й не пришло колись умирati такъ, якъ тому „отравленому дякону“... и прилагодити не до такої галицкої літератури, якъ тепер — для „красавиць“.

9) Класично сентиментална она на толькo, що до князївъ, пановъ и всякої аристократичної думки — а то ще й така, яка була въ Європѣ передъ сентиментализмомъ, значитьъ, така, що въ нїй толькo форма, а ширости, думки й життя — дастъ богъ (и. пр. „Стрижокъ“, „Байки“ п. Верхратского, „Тріолеты“ п. Сибровиша и т. д. — жаль, що мова тутъ живѣща нїжъ звычайно въ нашої літературѣ та могла зробити услугу въ натуральнїй історїї, лишь абы п. В. змогъ коли себе скритикувати). Романтична галицко-руска література на толькo, що повѣсти еї изъ народного життя могли дѣятися и въ Іспанії, и т. д., и то ще дуже давненько, а життя галицкого въ нїй — нема.

надъ нею, желѣзниця погнала — а голодна товна не зайде своїми ногами тамъ, де зможе дѣстати якій заробокъ: уся піомре по дорозѣ... Такъ выгинувбы небавкомъ нашъ людъ, якби молодбжъ не занялася познаньемъ его й его долею.

Кождый, хто трохи чує любви до народностi, хто знає, що підъ моральнимъ и матеріальнимъ гнетомъ нѣмѣ въ серци люду нашого усяка радостъ, що изъ живыми людми умирає, такъ сказати, душа народа, народна устна словесність — хто все то знає и чує, той зъ жаромъ кинеся до этнографії.

Молодбжъ має тепер зробити якъ найборще того, чого не зробила до тепер ітелигенція: має не толькo позаписувати усе, що народъ знає спѣвати й росказувати — але має она анатомично вистудіювати нашъ людъ. Изъ працї такої покажеся, що церковщина винесеть надъ нашимъ людомъ, якъ то грѣзне fatum, бдь котрого, видится, нїхто его не заступить, такъ що прийшли ї небавомъ згинути ему морально: но тата сама праця бдкрай наамъ въ серци самого люду не небольницкїй принципъ, що каже гнути шию й розумъ передъ першимъ лѣпшимъ диктаторомъ-крикуномъ, але покаже намъ така робота думку нашого люду до волї, до рѣности усѣхъ, до науки: то й не буде толькo душевно слабыхъ, котрї кажутъ, що тускъ ихъ имився, що щось имъ росте на серци; не буде толькo бѣдаковъ, ци тамъ неробовъ та пьянницъ, та криминальниковъ!.. Бо до того всего треба не книжокъ про житїя святихъ, угодниковъ божихъ — а треба самои науки... Тай ще намъ покаже така праця надъ познаньемъ потребъ люду, на що мы именно учитися повиннї. Бо то звичайне така думка, що учитися на пана, аби мати становище, поважанье для своеї науки, а найбольше — хлѣбъ¹⁰⁾.

Етнографична робота въ Галичинѣ зневолить нась

10) Оди то толькo патріотизму у нашої ітелигенції, що не думаючи, що єї у школѣ годувавъ людъ, лише его въ нуждѣ а иде у Россію, аби лиши дѣстати гроши. Не побѣдувала бы тутъ изъ людомъ и надъ людомъ а грошей й хочеся. Для грошей роблять у нась богато изъ ітелигенцїи все найбдлїїще! для грошей и почестей доносять рядови россїйскому на честныхъ людей изъ Українцївъ, що хотять одного добра люду свого; каже, що и. пр. одинъ изъ нихъ якъ приїхавъ въ Галичину, то єздивъ на кони и бунтовавъ людъ нашъ противъ цѣсаря, та мавъ остантацийну мову до люду на зборахъ тов. Качковскаго въ Галичи; для грошей (бо нїхто не може й подумати, аби тотй люде такъ вже нїчо не знали) боронится въ нашихъ декотрихъ газетахъ тыхъ, що въ Россїї противнї українскїй літературѣ и народнїй просвѣтѣ на живой мовѣ а одно й друге довело до того (не скажу до того, що люде зъ наукою тратятъ становище и личну свободу, бо для народного дѣла усе тамъ бдають, що дороге: література на українскому языцѣ о людѣ и для люду тамъ рѣчь найдорожча), що майже цѣлкомъ заказано въ Россїї малоруськїй літературї.

Радуйтесь галицкїй и негалицкїй „общеруссы“, бо се ваше дѣло!

познати, що интелигенція повинна бути въ народѣ то, що старшій братъ для сиротокъ. За всѣхъ онъ одповѣдае, не держитъ руки изъ старшими на школу молодшимъ, а отре слѣзы и той найменчой дитинцѣ, що ще не вмѣє ній ходити, ній говорити, ній помочи собѣ...

Братя, товариши! Не такъ намъ робити, якъ робилося до теперъ, не такъ намъ знати людъ нашъ, нашъ языкъ; не до такої літератури прилагодитися намъ и не такими намъ бути патріотами, намъ и красавицамъ. Я знаю, що мы на только порозумѣли, куды намъ ити, — що я се не самъ за себе кажу, але за усѣхъ васъ, котримъ одно добро нашого люду лежить на серци... Ми на только зблизилися гадками, що вже въ „Академ. Кружку“ не вѣте теперъ той студеній духъ антинародный: оба академичній товариства дойшли до одної думки, аби бути помочнімъ для нашого люду...

Схильмже всѣ до него, выучуймо, що его болить — а така праця надъ его житиємъ звяже насть, молодїжъ, ще крѣпче у одно.

Этнографія скаже намъ, що потребы люду нашого далеко більшій, якъ тата мудрость, котру виносило изъ теперѣшнього устрою школъ, изъ розныхъ факультетовъ божої и свѣтской и всякої інчої мудрості; она намъ покаже, якихъ намъ европейскихъ гадокъ хапатися, аби двинути людъ нашъ; она намъ скаже ити на науку по серцю, вибирати собѣ токо, що до серця припало; она намъ вяселити, котра именно наука добра и скаже намъ покинути не одинъ станъ въ нашій Галичинѣ; скинути зъ себе все токо, що робить насть мертвими, скинути все, аби народъ мавъ хоть за що попоїсти — а самимъ просто ити въ людь и стати въ его оборонѣ...

Этнографична праця покаже намъ, що Галичина а Україна — одно: она вzmоже українську літературу черезъ то, що наша література при горячої нашої роботѣ, стане небавкомъ реальною, живою; она викличе и у насть, якъ вже вицкликала на Українѣ, тисячъ поборниківъ народного дѣла; она піднесе и тутъ и тамъ людъ, противъ думки котрого нічо злого не устоитъ — а все піде до волї, до ровности кожного чоловѣка на землі...

Найже одушевити насть, товариши, тата любовь, котра насть збзвала нынѣ, аби разомъ почти память Маркіяна, першого щирого народовця въ Галичинѣ; най поведе насть до працї надъ познаньемъ люду и надъ доброю наукою — щира Маркіянова думка, котру онъ, стисненый мертвотою зъ усѣхъ сторонъ, не мoggъ повести далѣ а взявъ изъ собою въ могилу. Тоды онъ євъчувъ, туто любовь до народної бесѣды и люду, одинъ — теперъ мы чуемо євъ всѣ — онаж насть скликала нынѣ у одно — и якъ мы попрацюємо надъ дѣломъ народнимъ такъ щиро, якъ мы его чуемо, то за робкъ, за два станемо мы не тамъ, де стояла Галичина ѡдь 1848 року; а упередъ всого доведе наша палка робота до той думки, що література — для копіованья життя, а наука — не цѣль сама для себе, а для по-

правленья люцького життя, передовсѣмъ и найбільше робучої масы — нашого люду. Най буде, що той языкъ, що его звуть малорускимъ, только й значить, що въ серцяхъ 17 міліоновъ — алежъ вже велику зробить онъ намъ и свѣтovi услугу, скоро перекажемо на нѣмъ усю добру науку нашему темному й голодному братови, а скоро мы, маючи за собою увесь малорускій людъ, выборемо ему разомъ зъ нимъ таке мѣсце на свѣтѣ, яке колись мусить выбороти совѣсть и думка усѣмъ темнимъ, робучимъ масамъ не лишь въ Европѣ, але й на цѣлї землі...

LEX JUSEPHOVICIA

и галицкій адвокаты еї*).

Якъ вже було писано въ „Друзѣ“, правительство заборонило въ Россїї печатати усѧкі малорускій книжки, навѣть театри и спѣви. Чудна ся заборона не есть дѣломъ навѣть національно-державного централізму, а просто капризомъ самодержавія, одуреного лакеями-урядниками и доносчиками, якъ Юзефовичъ, и найлѣпше може назватися lex Jusephovicia. Кождый цивілізований чоловѣкъ не може інакше дивитися на неї, якъ на що дуже дике. Ось що напр. каже ческа газета „Narodni Listy“: oběžník, jenž čeli proti všem spisům maloruským, opatření, jehož zajisté nebude a nemůže schvalovati netolikо nižadny příatel Slovanstva výbec, nýbrž nižadný politik rozumný, jenž má smýšlení přatel-ské pro velikou říši ruskou.“ Провѣши спомянутый указъ, — якъ кажуть „Narodni Listy“, — „smutný ten rozhaz“, — ческа газета кóнчитъ такъ: Rusinský orgán lwowské „Slovo“ nevzpomíná o tom níčeho“.

„Слово“, якъ видѣли мы вже, вспомянуло наконецъ обѣ тѣмъ указѣ! За нимъ и „Русская Рада“. Але якъ? Обидвѣ газеты допевнили, що нема такої дикости, котрубъ недоукі и недолюдки не пускали по вашої несчастнїй країнѣ. Чудна заборона, видумана въ Петербурзѣ знайшла собѣ въ Галичинѣ адвокатовъ, про которыхъ варто поговорити, якъ про факты громадской патології.

„Слово“ (Ч. 77) заявило, що українофили стоять на одномъ ступнѣ съ експціями! За Словомъ пішла Русская Рада (Ч. 14.). И щожъ они накрутили въ своїхъ адвокатескихъ промовахъ!

Цѣкаво попередъ усѣго, — що обидвѣ газеты въ одинъ голосъ знайшли настоящу причину указу 18 Маї. „То для того, говорять они, що тамъ підавалися малорускій книжки дивоглядною правописею, такъ званою фонетичною, — отъ напр. такою: Дітьські пісні зібрали (i) у ноти завив (завів), — що дуже не пріятно и для руского ока и для руского уха, та языкъ такій самому Малороссови тяжче зрозумѣти, якъ великорусский.“ Не знаємо, чи самъ Александръ П. зъ Эмсаціавъ до пп. Площанского и М. Бѣлоуса чи Наумовича, чи Тимашевъ, проте, — для чого они сочинили свой циркуляръ, — тольки коли и єй високопостагленій му хѣ мають таку логику и стблъки знаютъ дѣло, якъ ваші публицисти, то не далеко они зайдуть на свѣтѣ. Першъ

*) Допись сю, изъ України до насть прислану, помѣщаемъ нашою правописью (безъ змѣни), позаякъ она кидає ясне свѣтло на становиско української літератури въ Россїї и на непониманье еї нашими людьми.

усёго и „Слово“ и „Русская Рада“ перебрехали приведенный ними примеръ фолетичної правописи. А далѣ, якъ таки сказать таке, что не тольки для ока, але и для уха руского не приятно, коли хто каже *dit'ski pišni*, замѣсть *dietskija písni*, якъ скаже каждый въ Россіи, коли ёму дадуть прочитати „Дѣтскія пѣсни“? Се все рѣвно, якъ бы сказаги, что малорусину не приятна для уха малоруска мова! А ще „Русская Рада“ каже: „Намъ не конечно учитися великорусского языка, мы обходимося нашимъ нарѣчіемъ“, — а „Слово“ каже, что „мы могли бы упрекати русское правительство лишь за то, еслибы оно принуждало къ произношенію словъ въ живомъ разговорѣ на одинъ ладъ, якъ на сѣверной, такъ и на южной Руси!“ Зрозумѣй теперь, чого симъ людямъ треба!

Дѣло въ тоймъ, що сї панове, або не знаютъ, що говорять, або напередь узялисъ забаламутити читателѣвъ. Мы не будемо тутъ разбирати, якъ правопись лѣпша, чи пісні, чи пѣсни. Не разъ було говорено, що и правопись Максимовича тежъ по своему фонетична, — тольки Максимовича правопись може бути фонетична для галичанъ, и для всѣхъ, хто не одбився одъ старої книжнопиши малорускої правописи и вимовы XVI—XVII столѣття, но не для Россіи, де зъ XVIII ще вѣку и въ церквахъ звелено читати именно і wo wieki wiekow, по великорускій фонетицѣ, — т. е. такъ именно, за що „Слово“ „могло бы упрекати русское правительство“. Зъ XVIII в. и правопись и вимова въ школыномъ и урядовомъ языцѣ въ Россіи еще бѣльше приблизилась до великорускої фонетики. Такъ якъ бачите, розрывъ съ „старою“ якъ каже Р. Рада „выробленою правописью, съ которой цѣлій поколїння уже сжилися“, зробленый бувъ на Українѣ зъ боку уряду и великорускимъ вильвомъ вже давно. Одть того въ Россіи ще зъ початку XIX в. почали малорускій слова и сочиненія писати правописью фонетичною, — бѣльше, або менше подобною до т. зв. кулишевки, которая въ Россії николи не була новостію и въ которой, замѣтимъ при случаю, теперъ вже дуже мало зосталось властиво кулишевого. Такъ значить въ Россії именно отсѧ нова українска правопись стала вже „старою, выробленою, основаною на певныхъ правилахъ (малорускої) граматики, съ которой цѣлій поколїння уже сжилися“. Именно галицка такъ звана этимологична правопись, для кожного Россіянина, — и Малоруса, и Великоруса, есть „дивоглядіе“, которое они не знаютъ, якъ читати, особливо якъ ще имъ прийдется наскочити на мѣшану мову „Слова“, которую Великорусы ще менше зрозумѣють, нѣжъ Українцї. Въ Россії именно Великорусы, якъ хотятъ писати по малорускому, то пишуть фонетично, часомъ такъ, якъ не одважуються писати українцї. Ось напр. колька рядківъ зъ видання Аѳанасьевы (не змѣшувати съ Малорусомъ Аѳанасьевымъ - Чубинскимъ) „Народныя Русскія легенды“, Москва, 1859, ст. 14: „а св. Мицілай пытає: що це таке, Господы, котытьця и куды? — Господь одвичає: це котытьця бочка съ сребромъ до того богатыря, що мы були у нѣго на высилі, бо такій його талань и така, його доля; али все його счастья буде на симъ свити!“ А ось якъ напечатано напр. въ фельетонѣ „Голодный Годъ“ въ Ч. 13. 1876, урядового „Кievлянина“: Является ко мнѣ одинъ изъ старость этой волости. Говорю ему о требованіяхъ взноса платежей: „Помилуйте насть! отвѣчаетъ староста, — та у насъ таки люди е, що не мають чого пообидати! Хиба жинку та дитей повесты на базарь.“ Такъ само по своїму фонетично пишуть малорускій слова и въ „Моск. Вѣд.“

и „Русскому Вѣстнику“ Каткова, якъ до того прийдется. Тольки що неукраїнцї и неукраїнофилы, не знаючи добре мовы малорускої, не можуть держатись своихъ фонетикъ консеквентно. Але що труднѣйше усёго въ Россії, и особливо именно Великорусамъ, такъ се написати напр. малоруску пѣсню теперѣшною россійскої правописью, — и именно въ сїмъ дѣлѣ указъ 18. Мая наробить стольки хаосу въ учено-этнографичнихъ кругахъ въ Россії, що именно ся проскрипція українскої фонетики не продержится й поброку*).

Мало того, адвокаты сен проскрипції не тольки явно не знаютъ обставинъ, именно россійскихъ, — але явно вже говорять неправду, коли лицемѣрно кажуть таке напр., якъ „Русская Рада“: „Мы не похваляемъ поступку россійского правительства, що заказало то, що само собою уже падало.“ Українска словеснѣсть не тольки не падала остатними роками, но противно росла и йшла въ глубину публики и народу. Зъ офіціяльнаго „Указателя по дѣламъ печати“ можна бачити, що брошюры, якъ „Розмова про небо та землю“, „Запорожці“, „Катерина“ и т. д. печатались 3—10.000 экземплярівъ, а деякі росходились за $1\frac{1}{2}$ року въ двохъ накладахъ по 3.000 экз. „Пісні, заведені п. Лисенком у ноти“, — надъ котрими хотять смѣятьись „Слово“ и К°, выданье дороже, — по 2—3 рублі за выпускъ, — вийшли зъ 1869 р. третимъ накладомъ. Само „Слово“ перепечатало не дуже давно корреспонденцію „Московскихъ Вѣдомостей“, котра плакалась, що „публика на юзѣ заряжена україноманієй и платить по 15 рублей за Кобзаря, изданія Кожанчикова“. Паралельно сїму росла й вчена українска література, особливо виданье творовъ народної словесності въ короткій чась зъ р. 1869 вийшли: Рудченка Сказки 1—11 (перший томъ 1200 экз. розпродано), Чумацкія пісні. — Чубинскаго, Труды экспедиції въ Ю. З. край I, III, V, VI., VII., — Антоновича и Драгоманова — Ист. П. Мал. Нар. 1—II., Записки Югозап. Отд. Геогр. Общ. I—II. Сї працї звернули на себе увагу ученого свѣта въ Россії, въ Германії, Італії, Франції, Англії; доволѣ буде вказати на статью проф. А. Rambaud въ Revue des deux mondes — L'Ukraine et ses chansons historiques, — доповідену въ книжцѣ La Russie épique. А ось що каже п. Ральстонъ въ кінці рецензії на Истор. П. Малор. нарова въ „Saturday Review“, посли того вже, якъ за приводомъ кіевскихъ и львівскихъ брехунівъ пішли и въ Европѣ поголоски, що р. урядъ щось замѣряє противъ малорускихъ літературныхъ и вченыхъ праць: „будемо сподѣватись, що нї країва зависть, нї офіціяльне узокглядіе не задержуть кінця праць, на котру треба-бѣдивитись, якъ на предметъ національної гордости.“ (Let us truste that neither local jealousy nor official narrowness will impede the complete fulfilment of an undertaking which ought to be regarded as a meet subject for national pride!) Теперъ такій працї мусѣли-бѣ зупинитись въ Россії!! Звѣсно, сїго не буде! Найбѣльше, що літературна праця українска перенесеться на колька часу за границю, де она ще бѣльше зверне на себе увагу освѣченыхъ людей и полѣщає,увольнившись одъ цензурнихъ путівъ. А ваши обскуранти и холопы хай тымчасомъ соромлять себе такимъ адвокатствомъ, якے бачимо мы въ „Словѣ“ и „Р. Радѣ“ и якے говорить тольки про те, якъ мало они поважаютъ самі себѣ и свою публику.

1) Поки що бачимо въ газетахъ, п. пр. въ „Молвѣ“ и „Одесскому Вѣстнику“ печатають малорускій слова фонетично.

Справдѣ, до якои деморализації треба дѣйти, щобъ понаписуватъ те все, що они понаписували! Або якій черепъ треба мати, щобъ не трѣснувъ одъ такои логики якъ ихъ логика! Напр. Р. Рада надъ самымъ приведеннымъ вище „разглагольствомъ“ про указъ 18 Мая пише: „Видно что правительство россійское отъ Поляковъ научилося, що урядовыи языкъ въ судѣ не конечно має бути языкъ краю пануючій,“ — а въ концѣ тыхъ разглагольствій говорится такъ: „А предцѣ повинній були тій указы россійскіи, заводящій русскій языкъ въ судахъ въ Польщі и заказуючи фонетичну правопись, научити, що союзъ Австріи съ Россіею и Пруссами почиває на дуже твердыхъ основаніяхъ.“ — Вже забувши про логику, — скольки лакейства треба було наплодити въ серци своїмъ, щобъ написати такі слова! А послухати такихъ „проводирбъ“, то подумаешьъ, що они справдѣ розумѣють ѹ що то національный принципъ и що то вольне слово, и що то достоинство чоловѣче, во имя которыхъ тольки ѹ можна вести дѣло обороны и розвою нашого народу! Та де вже тамъ до такихъ высокихъ матерій! Хоть бы ваші адвокаты всякою паперу, що надумають написати петербургскій Абдулы и Мишад-паша, знали хоту ѹ небудь про сю Россію. А то ѹ „Слово“ ѹ „Р. Рада“ перепечатали зъ нѣмецко жідовскихъ, та мадьярскихъ газетъ звѣстку про бунтъ козаковъ и гвардії (!) въ Кіевѣ, — щобъ повѣрити котрой треба було мати дитяче незнання Россії!

Ну, та нехай вже, — про Россію въ Славянщинѣ всѣго меншь знають „московофили“, — але здавалось бы, якъ не знати австрійцамъ про нѣмцѣвъ, одъ которыхъ усе свѣтло йде ѹ въ австро-славянскій головы. Такъ и тутъ адвокаты указу 18. Мая показали дитячу невинність „отъ познанія добра и зла“. „Слово“, боронючи „единство Руси“, всказує на Германію. Ну, нехай малоруска мова только такъ одрѣжняється одъ мовы Пушкина, якъ баварска одъ Шиллеровоп! Та тольки хто-жъ не знає, що въ Германії нікому ѹ въ голову не прийде забороняти писати кождому такимъ „нарѣчіемъ“, якъ хоче, такою правою, якъ хоче. Хиба адвокатамъ указу 18. Мая не траплялось бачити творбъ алеманського поета Гебеля, голштинского Клауса Грота, меckенбурскаго новелиста Фрица Рейтера, баварскаго поэта Кобеля, новелиста Лейтнера и т. д. — нехайбы они взяли хоть книжку кіевскаго професора Klaus Groth, ueber die Mundarten und die Mundartische Dichtung, або зъ самыхъ новихъ: Die deutschen Mundarten im Liede (Leipzig, 1875) и Weil's mi' freut. Neue Gedichte in Oberbairischer Mundart v. Karl Stieler (Stuttgart) съ переднимъ словомъ Ueber Ziele und Gränzen der Dialect Dichtung, — то побачили-бъ усю дикость legis Jusephoviciae навѣть зъ того самого становиска, на котрому стоять самі адвокаты „единой Руси“ и двохъ „выгворовъ“ одъ Тиссы до Амура.

Та хиба сї адвокаты думають, про яку небудь серьзіобѣ аргументобѣ, про яку небудь одвѣчальність передъ пубlicoю!

Имъ, видимо, ходить только обѣ томъ, аби ѹ небудь намолоти! Сама публика буде виповата, коли не спинитъ ихъ, коли не потребує більшъ достойнихъ „проводирбъ“.

БІБЛІОГРАФІЯ.

— Про холеру. Кіевъ, 1875. Ціна 7 коп. (стор. 48.)

— Повѣстки для дѣтей, написаніе Омелянъ изъ Григорова, у Львовѣ 1876, коштомъ и заходомъ Товариства „Просвѣтства“, въ друкарнѣ Товариства „имени Шевченка“, книжочка 38-а, ціна

15 кр. Сторонъ 84, въ 16-ку, є однимъ дереворитомъ. Достати можна черезъ адміністрацію „Друга“.

— Шо нас коштує пропінанія? — Кількі циферъ до си-яснення народної нужди въ Галичинѣ — написав Василь Н. Сторонъ 26, въ велику 8-ку. Ціна 10 кр. Передрукъ зъ „Прады ч. 1—3. Можна дѣстати черезъ адміністрацію „Друга“.

— Чайка — Український (або югоруський) Альбомъ; пісень думъ, казокъ, баекъ, віршів и то-що — видання югоруського лексикографа Ф. Пискунова и Ф. Лопатто — Київъ, 1876. Стор. 40, въ 2-ку.

— Сестра — отповѣдане Марка Вовчка — у Львовѣ. 1876, — коштомъ и заходомъ Товариства „Просвѣтства“ — зъ друкарнѣ Товариства „имени Шевченка“ — книжочка 40-а — ціна 5 кр. — друковано въ 6000 примѣрникахъ. — Сторонъ 32, въ 16-ку. Можна дѣстати черезъ адміністрацію „Друга“.

— Маруся, поспѣсть Григорія Квѣтки (Основаніенка) зъ 4-а образками (дереворитами), — ціна 25 кр., у Львовѣ, 1876 — накладомъ М. Железовскаго — зъ друкарнѣ Товариства „имени Шевченка“. Сторонъ 153, въ 16-ку. Можна дѣстати черезъ адміністрацію „Друга“.

— Дітьскі пісні, казки й загадки. Кіевъ. Типографія С. Т. Еремієва, Бібліковский бульваръ, въ собственному домѣ, 1876. Стор. 80, въ 8-ку; ціна 15 коп.

— Молодощі — збірникъ танків та веснянокъ — М. Лисенка. Ціна 1 руб. 20 коп.

— Музика до „Кобзаря“ — М. Лисенка. Ціна 1 руб. 20 коп.

— Збірникъ українськихъ пісень — Зібрас и в ноти засів М. Лисенко — два випуски по 2 руб., разомъ 4 руб.

(Вѣдъ та виїзже вспоміненій музикалія можна дѣстати въ книгороговії Л. Ильницкого въ Кіевѣ).

— Dominikanie za Dniéprem szkic historyczny — przyczynek do missji OO. Dominikanów na Rusi — przez Marjana Gorzkowskiego — Kraków 1876. Сторонъ 32, въ 8-ку; ціна 30 кр.

— Про Українськихъ козаківъ, татар та турківъ, зложив М. Драгомановъ. — Київъ. Тискарня В. И. Давиденка. — Року Божого 1876. Стор. 69 въ велику 16-ку. Ціна 10 коп. Дѣстати можна черезъ адміністрацію „Друга“.

— Читальня — книжочка VI. Катехизъ пчоловодства, составленъ Іваномъ Наумосичемъ приходикомъ Скалата. Коломия 1876. Черенкамиъ Михаїла Бѣлоуса. Стор. 80 въ 16-ку. Ціна ? кр.

— Этнографическая карта русского народонаселенія въ Галичинѣ, сѣверовосточнай Угрїи и Буковинѣ — составлена Яковомъ Ф. Головацкимъ — печать Ф. Кеке въ Віннѣ. — Можна дѣстати въ книгарнї Ставропігійской по 50 кр. за прим.

— Пастырське Богословіе — написалъ Дръ. Юліанъ Пелеші, гр. кат. священикъ — за соизволеніемъ и благословеніемъ преосвященія Ординарія львівського и Переїмського — перший и другій випускъ — накладомъ автора. — Владень 1876 — въ типографії OO. Мехітаристовъ Сайлля и Міера. Стор. 262 въ 8-ку.

— Отвѣтъ Дра Изидора Шарансича — на статію умніжену въ ч. 22, 23 и 24 (въ фельтонахъ) „Слова“ зъ 1876 г. ѹвѣдъ заглавіемъ „Примічанія надъ нозіямъ такъ званимъ григоріанськимъ календаремъ, его ошибки и совершенство нашего літочисленія“ въ оборонѣ статей низь сочиненіяхъ и умніженіяхъ въ времникахъ Ставропігійского Інститута зъ годовъ 1875 и 1876 ѹвѣдъ заглавіемъ: „Причины рѣжниць межеи календарями юліанськими и григоріанськими“ (г. 1875) и „О календаряхъ и знакахъ календарскихъ и еще о рѣжници календаря юліанського и григоріанського“ (на г. 1876) Львовъ, 1876 накладомъ автора — зъ друкарнѣ Товариства им. Шевченка. Сторонъ 28, въ 8-ку. Ціна 25 кр. а. в.

— Четвертий часъ досвѣта. Комедія въ 1. дѣйствію Сиродина и Делякура. — Переложиль Петро Н. Кумановскій. Ізданиемъ Редакції „Лопата“ — Черновці, изъ типографії євреївъ Йосефи Петровской 1876. Прилога Н. П. до 12. Н-ра „Лопата“. Сторонъ 23 въ 16-ку.

НОВИНКИ.

— Третье загальне собранье общеотва им. Мих. Качковского отбулось після програми дня 22 л. Серпня въ Стрию. Після Богослуженья збралось околі 11. год. въ нарочно до того передбаченої войсковомъ магазинѣ въ „Ольшинѣ“ 700–800 членовъ, мжжъ котрими була значна часть селянъ; женщинъ и красавицъ сего разу явилось, не конче велике число, — головою же пррезентоване було священство и молодежъ, навѣть зъ далекихъ сторонъ нашого краю. Собранье бти рѣзь предсѣдатель о. Наумовичъ короткою речью, взымаючи до выбора предсѣдателя и двохъ секретарей на часъ собранья. Предсѣдателемъ избрано черезъ аккремацію о. Кмічеківка, секретарями гг.-бтв. Дра Добрянскаго и Дра Антоневича. Справозданье зъ дѣяльности выдѣла (напечатане въ ч. III „Изданій Общеотва“ та окремо бтите ч при входѣ на Собранье роздане мжжъ членовъ), объяснивъ въ устнй промовѣ справоздателъ Выдѣла о. В. Лопатинскій, представляющъ розвѣдь Общеотва въ хорошому стѣлѣ и выявляющи надѣю на успѣшне его дальще процвітанье. Опосля приступлено до выбора комісіи контролюючої зъ 4-хъ членовъ, котрабы мала до пополудня переглянути рахунки предложенийъ кассеромъ, и здати справу Собраню, — котре мжжъ тымъ по даному програму, зостало бтрочене, а властиво по проекту, возникшому доперва въ Стрию, удалось въ „Ольшину“ датись бт-фотографовати. Фотографъ по двугодиннѣмъ ожиданью знeterпливленыхъ и по ходникахъ „Ольшины“ спнувшись членовъ (многі ж пошли до мѣста и невернулись), прибувъ на мѣсце дочерва коло 2-ої години а цѣла процедура (по повторенію знятію) увінчилася ажъ о 3-й т. е. саме тогдѣ, коли після програми належало бт-крытии пополудневе собранье. Въ слѣдъ тому, понеже фотографовавшія члены еще не обѣдали, опознілось те бткрытие що найменше о годину, — но що важнѣйше: комісія контролююча збийшася такожъ десь ажъ коло 4-ої и за несповна півъ години упоралася вже зъ рахунками и внесла передъ собраньемъ на абсолюторіюмъ, когре и дѣйстиво увѣлено видѣлу. Не хочеть тутъ закидати уступившому Выдѣловіи неточность въ рахункахъ, але виступають противъ смишности такихъ формальнихъ забавокъ, такихъ контролъ и абсолюторії, — виступаемъ тымъ больше, що маємъ сумний досвѣдъ зъ тогожъ Общеотва им. Мих. Качковскаго зъ минувшихъ лѣтъ, а навѣть таки єще зъ сего року (см. стр. 6 „справоздання“ про претензію до г. Ивана Е. Левицкого, бувшого секретаря общества, въ висотѣ 252 зр.). Лущиць слѣпо не вѣрити, а не дати дармо пропадати грошеви, що го кровно запрапорювали народъ та давъ въ той святой вѣрѣ, що ее на его просвѣту. Що грбць той буде дармо пропадати, якъ довго цѣло дѣло просвѣти встигнє буде такъ, якъ до тепер, — больше въ формѣ забавки, нѣжъ серіозного труда, — сего найлучшимъ доказомъ теперѣйшій „изданія“, та новий фактъ: вибѣръ нового выдѣла на стрыйскому Собраню. Въ складѣ выдѣла такого товариства, котре числитъ членовъ надѣ 4,000, въ котре має за задачу просвѣщати темныхъ, повиненъ ввйтти самъ цвѣть интелектуальный, самъ свѣтлѣйший умомъ изъ тихъ 4,000, сильнъ волею, та и богатъ на свободній часъ, котрый бы могли цѣльмъ товариства посвятити. А тымчасомъ що видѣли мы при виборѣ нового Выдѣла?! Постѣхъ, неувагу на интересъ товариства, формализмъ переходячій въ забавку. Після 5-минутної перерви, въ часъ котрої декотріи члены давніго выдѣла въ духѣ порозумѣлись съ колькома членами позавдѣловыми, виступивъ о. В. Лопатинскій, якъ справоздателъ уступаючого выдѣла стъ спискомъ кандидатовъ, та отчитавъ всѣхъ турочніхъ членовъ видѣловихъ, кладучи толькъ въ мѣсце се г. Бѣльницкого, бувшого касієра мѣйского, а на четвертого заетупника г. Олѣйника, второго чиновника при „Народ. Домѣ“. Бувшій секретарь товариства А. Дольницкій, извиняючись недостаткомъ часу, збркся сей часъ опсли поставленои его кандидатури, а поставилъ въ мѣсце себе Ивана Франка, слушателя філософії, звѣтного нашимъ читателямъ підъ псевдонімомъ Джеджалика. Поставлено крѣмъ того изъ стороны декотріхъ членовъ товариства въ кандидаты: Юліана Геровскаго, звѣтного посла думы державнои, Михайла Полійскаго профессора гимназ. Дра Омеляна Огоновскаго, проф. универ., и о. Піорка (оба поспѣйші не суть однакъ членами). Помимо того що гг. Дрт Добрянскій и Юліян Геровскій извинялись недостаткомъ часу, а г. Мих. Поліянскій цѣлкомъ не объявивъ свою воли (яко непрісутній), Собранье пришло ихъ и всѣхъ прочихъ рег acclamationem въ порядку, якъ дававъ підъ голосование предсѣдателъ. И такъ вибрано на предсѣдателя Ивана Наумовича, а въ Выдѣла: Дра

СОДЕРЖАНИЕ. Денись (далше); Потреба этнографично-статистичної роботи, М. Павлика (конець); Lex Jusephovicia и галицкій адвокатъ еи. Бібліографія. Новинки.

Іздатель: „Академіческий Кружокъ.“ — За редакцію отвѣчає Николай А Дольницкій.

Зъ друкарнѣ Товариства имени Шевченка — підъ зарядомъ Фр. Сарницкого.

Евг. Мироновича, Дра Добринского, Юлія Геровского, Мих. Полянского, Бенед. Площанского, Іллярія Пачовского, Алексея Шербана („літерата“ якъ выразився справозадатель) и Н. Бѣленького. Понеже предсѣдатель не давъ подъ голосование И. Франка сей частъ зъ початку, якъ то слѣдовалоѣтъ зъ черги, въ якой були кандидаты поставленій, —proto по упомненю при выборѣ заступника розвинулаѧ довша дебата, въ которой И. Белей, Вас. Давыдякъ и други промавали за кандидатурою И. Франка, о. Николай Огоновскій зъ незнанной причины, а о. В. Лопатинскій (также яко справозадатель съ послѣднимъ голосомъ!) зъ причины, шо онъ (Франко) академикъ, противъ той кандидатурѣ. Г. Площанскій поширавъ кандидатуру г. Ольиника тымъ, що онъ красно (калиграфично) пише (!). При голосованію Собрание мимо того, що наявѣ селяне зъ Дрогобицкихъ сторонъ сильно обзывались за И. Франкомъ, приніяло всѣхъ въ порядку, якъ предсѣдатель даваѣтъ подъ голосование: Мих. Клемертовича, Н. Ольиника, Ивана Корчука и Теофіла Плещекевича. — Если мы сказали, що выборы тѣнагадають на формальну толькъ завадку, то думаемъ, не сказали мы противъ правды. Новий видѣлъ головно має постараться о добрый реально-позитивный выдання. Чи всеїде бѣтъ то? Богомъ а правдою, зле булоѣтъ съ проєвѣтою народа, колибѣ и на дальще такіи свѣтила входили въ складъ Видѣла тов. им. Качковскаго, который de facto есть комитетомъ редакційнимъ. Колька зъ теперешніхъ видѣловыхъ дѣйстю — люде свѣтлій, алежъ они самій отмавляються недостаткомъ часу. И дѣйстю не будуть его мати нѣ Дръ Добринскій, нѣ Геровскій, а хто знає чи и Полянскій; толькъ декотрий зможугъ і схочить щось робити, (гг. Площанскій и Клемертовичъ занятій редакцією своїхъ газетъ), — а маже половина — люде (хотя впрочемъ честнї) на то становиско небподвѣдній, которымъ були першо самимъ просвѣтитись. Найбольше дивує насъ выборъ г. Бѣленького, бувшаго касієра мѣста Рогатина; представлено бо намъ его, — не знаемъ сколько въ тѣмъ правды, — яко полякуючого, черезъ кого го о Кирничинскій, рѣдкій патріотъ, мусѣвъ выбиратись за границю съ численною семею Г. Б., „бавитись въ Руїна“ доперва бѣтъ часу, коли переселився до Львова, — не слѣдовалоѣтъ прото ему сейчасъ такъ дуже довѣряти, а наявѣ выбирати до Видѣла въ цѣли отдачи ему кассы. При такомъ складѣ рѣчей насъ, молодїжъ, незмѣрено разить таке погорджуванье молодежю изъ стороны проводирбъ тов. им. Качковскаго, — разить тымъ больше, що оружиє, ужите противъ И. Франкои въ послѣдній хвили (будьто бы онъ „только чго“ вписався въ члены и не есть еще ыдѣломъ приятъ) о много скорше противъ другому членови Видѣла далобес звернуты, позаякъ И. Ф. вписався въ члены еще въ Любліанѣ съ г. а вкладку 1 зр може побля статутубъ заплатити до 2-хъ лѣтъ. Не въ намѣрѣ якоись партійности (якъ се могла судити Gaz. Nar, ч. 195 изъ тенденційного спрвоздання Редакції „Слова“ (ч. 91.), котра ложно подала, що „гг. А. Дольницкій, Давыдякъ, Белей и др. хотѣли конечно перевести выборъ Дра О. Огоновскаго“, бо ти гг-ве промавали толькъ за Франкомъ, кандидатуру же О. Огоновскаго піднѣсъ, ели не ошибаемс, о. Ю. Охрымовичъ и то условно: „если есть членомъ“), предлагала молодїжъ академична здѣбнїйшого зъ помежи себе, чоловѣка у Львовѣ добре звѣстного, спокойнога характера, сегорбнога бібліотекаря „Акад. Круж.“ на видѣлового тов. Качковскаго, бо ходить ей справдѣ о рѣчі саму, о проєвѣту, — а въ цѣли удержання тѣснїйшою звязи съ старшиими, въ цѣли заинтересованья ширшого круга академиковъ дѣлали тов. Качковскаго, въ цѣли приготовленья тыхже академиковъ до живѣйшої участї въ дѣлахъ народныхъ. Отлучуучи же насъ, сами, почт. проводирб, вказуєте намъ дорогу до товаristva „Проєвѣту“, де насъ сердечно та широ повитаютъ справедливій народовї!

Изъ внесеній членовъ важнѣйшиіи були: Стеткевича, щобъ Выдѣль поручити изготавленіе регулямента Общаго Собранья, щобъ Выдѣль публиковать статист. даты — и Залозецкого: щобъ змѣнити статутъ такъ, абы Выдѣль выбирался отпоручиками Филий на 3 лѣта. Справдѣ же, за дорого стоитъ таке загальнѣ Собраніе сопрѣмѣро до корысти, яку приноситъ. Четверта часть тыхъ грошай, яко выкинулись членами на подорожъ и удержаніе, зложенна на руки Выдѣля и употреблена на літературній цѣліи принесла въ сто разъвъ болѣше пожитку. А такъ опять только формализмъ!

— Изъ Станиславова. Въ школѣ взрцевой при ц. к. семинарии учительской въ Станиславовѣ отворена буде съ початкомъ сего року одна класа паралельна съ языкомъ выкладовымъ переважно рускимъ.